

L'Archivo General del Romancero Menéndez Pidal/Goyri ha conservat, distribuïdes per diferents carpetes, les lletres d'un cert nombre de cançons populars catalanes copiades a principis del segle XX amb ortografia prenortativa i per una mateixa mà, a la qual ens remet la referència «Col. F^{co}. Nabot i Tomás», afegida a Madrid. Qui devia ser el tal Nabot? Perquè no es tracta de cap folklorista conegut. Quan vaig traslladar l'interrogant al Dr. Diego Catalán, propietari de l'arxiu en el moment de la consulta, va tenir l'amabilitat d'assabentar-me que Nabot havia estat professor de la Universitat de Barcelona (Rebés 2014: 8-9). Pocs se'n recordaran, a hores d'ara. La nostra Trobada sobre Arxius i materials inèdits ens brinda, per tant, una bona ocasió per acostar-nos-hi.

1. *L'home i el professor (1874-1933)*

La primera font biogràfica de què disposem, la semblança publicada per Carlos Cid Priego a *El Correo Catalán*, mostra una aflicció sincera pel traspàs del professor Nabot:

Sus alumnos somos los más desconsolados porque nosotros mejor que nadie sabíamos hasta donde llegaba su paciencia, y conocíamos muy bien los rincones de su alma, tan ingenua como la de un niño; nos quería, éramos su familia y nos duele recordar que no siempre seguíamos las explicaciones de este hombre sabio y santo con la atención que merecía (Cid 1942).¹

La seva bondat i dedicació consten també al testimoni de qui era el cap de la Biblioteca Universitària, Francisco Tolsada Picazo:

Educó legiones enteras de estudiantes que hoy, en una lejana perspectiva, le recuerdan como una figura sentimental y anacrónica, aureolada por el polvillo sutil de las anécdotas, esfumada por los años, como un viejo daguerrotipo [...]. Estamos seguros que ninguno de esos discípulos —unos y otros— dejarán de sentir íntimamente el eco de una voz de simpatía y respeto por el viejo profesor ido, que desaparece de la vida, como en la vida fué: modesto, silencioso, seráfico, indulgente (Tolsada 1942).

¹ Carlos Cid Priego (Madrid, 1920-Oviedo, 1998) va ser professor a la Universitat de Barcelona (UB) i catedràtic d'Història de l'Art a Oviedo. El curs 41-42 estudiava Paleografia amb Nabot i Tomás.

Més profund és l'esbós del filòsof Francesc Gomà i Musté:

En aquest moment, però, a qui recordo més bé, és a un consoci de l'Ateneu,² professor auxiliar de la Facultat, el Dr. Francesc de P. Nabot i Tomàs. Era una persona modestíssima, humil, un infeliç. Us en podria contar moltes anècdotes. El veig amb aquell caminar desanimat, la mirada tímida, en fuita, pidolant la salutació dels altres, sempre sol, amb problemes de consciència [...]. El bon Dr. Nabot era un cas límit: tothom dirà que entrava en la patologia. Però, quan recordo el seu aspecte i els seus ulls, penyora de tot un curs de vida, no puc blasmar-lo. Aquells que han estat marcats tan cruelment pel destí, inspiren un gran respecte (1988: 70).

Pere Bosch Gimpera, exalumne de Nabot, l'anomenava en privat «mossèn Pipi» (Gracia i Fullola 2002: 180, 184), que devia ser un malnom empescat per la picardia estudiantil a partir d'aquell tarannà seu indulgent i seràfic, d'arrel profundament cristiana.

Francesc Nabot i Tomàs havia nascut a Vilanant³ el 29 de setembre de 1874,⁴ en el si d'una família de propietaris rurals. El pare, Joan Nabot i Almar (1836-1878), era l'amo de Can Nabot, masia de gran dimensions que s'aixeca a prop del camí de Navata (Codi IPA-38322). Aquest mas, que ara pertany al seu besnét Guillem Nabot i Pijoan, s'ha anat heretant per línia directa almenys des dels inicis del segle XVII.⁵ La inscripció «J NABOT ME FECIT DIE XX APRILIS ANNI DOMINI MDCCCLXVI», sobre l'arc exterior, parla d'una obra enllestida per Joan Nabot abans de contreure matrimoni amb la jove de vint-i-dos anys Carme Tomás i Almar (1846-1914), filla de Peralada, tot i que descendia de Ca l'Almar de Vilanant. Es van casar al convent de les Caputxines de Girona el 2 d'abril de 1868. Per desgràcia, la Carme va enviduar al cap de deu anys, amb tres criatures per pujar: Josep Maria (n. 1872), Francesc (n. 1874) i Joaquina (n. 1876). Com que era una dona molt religiosa, s'entén que portés el *Francis-*

² Nabot consta a la Secció de Literatura de l'Ateneu Barcelonès, primer al Registre de transeünts (AS17, any 1922, fins al mes de juny) i després al de residents (AS23, octubre 1922-abril 1942).

³ Vilanant, a uns 7 km. de Figueres, tenia 683 habitants l'any 1860. El 1900 s'havien reduït a 538 h., per l'impacte de la fil·loxera (1879). Després de la Guerra Civil n'eren 427 (Borrat i Egea 2001: 41).

⁴ Registre civil de Vilanant: «[1874] N.º 86: Francisco Pedro Antonio Nabot Tomas».

⁵ El primer Nabot conegut, de nom Guillem, data de 1444. Agraeixo sincerament la col·laboració cordial del Sr. Guillem Nabot i Pijoan.

quet a les Escoles Pies, d'intern,⁶ qui sap si amb l'esperança de tenir un fill capella:

Desde muy pequeño mostró tanta aplicación y amor al estudio que llamó la atención de sus profesores y de todo el pueblo, en decir del cuál era «un noi molt estudiós». A esta cualidad unía un entrañable cariño a la familia, especialmente a su madre, a quien acompañaba siempre, aun en la edad en que otros jóvenes suspiran tanto por lo que ellos llaman su libertad (Cid 1942).

Acabada la llicenciatura de Filosofia i Lletres (1891-1894),⁷ Francesc segueix el curs de doctorat a Madrid (1894-1895),⁸ on rep les lliçons magistrals de Marcelino Menéndez Pelayo. Curiosament, don Marcelino havia estat condeixeble del seu oncle matern Antoni Tomàs.⁹ El savi santanderí li deixa una empremta d'admiració que s'estendrà després a Gumersindo Laverde, mestre de l'anterior, i a Milà i Fontanals. De l'estada madrilenya li deu venir a Nabot l'amistat amb l'arabista Miguel Asín Palacios, tres anys més gran que ell. Una carta de 1912 l'anomena «antiguo amigo y de los mejores míos».¹⁰ El grau de doctor l'obté el 26 de maig de 1897 amb la tesi «Los sistemas filosóficos en la India»,¹¹ un capítol de la qual, «Comparación de la moral Búdhdica con la Cristiana», deutor de l'*Alphabetum Tibetanum* de Giorgio, mostra un interès primerenc per l'apologètica.

L'octubre de 1902 el contracta la Universitat de Barcelona: tres hores setmanals de Paleografia i tres més de Llatí vulgar i medieval, amb 1000 pessetes anuals. L'empara el secretari Delfí Donadiu i Puignau. Empordanès com ell,

⁶ Al col·legi de Mataró. Va revalidar el batxiller el 27/06/1891 a l'Institut de Girona (Arxiu Històric de Girona, ref. AHG 170-281, T2-27799, exp. 300).

⁷ «Sobresaliente» al grau de llicenciatura, el 23/06/1894, amb el tema «Sintaxis del participio del verbo griego» (Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona [AUB], ref. 01 3878 EA, expedient acadèmic).

⁸ Pla d'Estudis de 1880, matèries: Sánscrito, Estética, H.^a de la Literatura española, H.^a de la Filosofía (Archivo Histórico Nacional [AHN], Universidades, 6706, Exp. 1).

⁹ Antoni Tomàs i Almar († 1920), administrador del comte de Peralada. Vivia a Peralada, casat amb Manuela Dalfó i Ros. [A Can Tomàs de Peralada solien passar uns dies d'estiu els parents de Vilanant: «Esperamos vernos congregados, insiguiendo la plausible costumbre que ya podemos llamar tradicional», deia l'oncle Antoni l'any 1913] (CRAI Biblioteca de Lletres de la UB, fons Francesc Nabot i Tomàs, no catalogat). Diferenciaré entre claudàtors la informació de darrera hora obtinguda d'aquest fons personal i d'una darrera consulta a l'AUB.

¹⁰ Carta a Miguel Asín Palacios del 29/10/1912, adjunta a l'expedient acadèmic (AHN).

¹¹ Adjunta a l'expedient acadèmic. Rebrà el títol de doctor el 16/09/1913 (AHN).

s'havien trobat en congressos de militància catòlica, a Munic i Santiago de Compostela. No pot ser casual que poc abans, el juny de 1901, l'aspirant a professor s'examinés justament de Paleografia i Llatí vulgar i medieval, a Madrid.¹² El seu nom ja havia figurat en dues ternes anteriors, els escollits de les quals foren Lluís Bofill, el gener de 1901, i Cosme Parpal, el febrer del mateix curs (Palomeque 1982: 58-61).

A més de Paleografia, la seva especialitat al llarg de quaranta anys, Nabot va haver d'ensenyar altres matèries: Filosofia, Lògica fonamental, Bibliologia, Hebreu, Geografia política i descriptiva, Història de la Llengua, Història de la Literatura i Teoria de la Literatura i de les Arts. Una mena de comodí en Humanitats. I entre 1905-1932 va tenir cura de la Biblioteca de la Facultat, que no hem de confondre amb la Provincial i Universitària (Palomeque 1982: 155 i 168). Tal com diu la historiadora Susanna Tavera, «és evident que el zel acadèmic que els seus companys li reconeixien en l'acompliment de les seves funcions docents no es reflectí en el seu status acadèmic» (1990: 11). També és cert que vivia capficat en la religió. Així, després d'haver-se retrobat amb Menéndez Pelayo, arran de la conferència d'aquest al Paraninf de la Universitat de Barcelona titulada *El doctor D. Manuel Milá y Fontanals. Semblanza literaria*, el maig de 1908, Nabot li tramet un article sobre la premsa catòlica, el seu tema recurrent, i aprofita per demanar-li el següent:

Desearía escribir un modesto trabajo sobre Bibliografía mariana española, para presentarlo al congreso Mariano Internacional de Zaragoza, que se celebrará del 26 al 30 de Septiembre próximo.¹³ Mucho le estimaría me diese V. alguna luz sobre este punto (Menéndez Pelayo 1989: núm. 628, 23/05/1908).

Al cap d'un temps, confiat i segur de si mateix, Nabot demana al Ministeri que «en vista de su largo profesorado interino se digne nombrarle en propiedad Catedrático num. de Paleografía». La sol·licitud li fou denegada el 10 de març de 1916, tot i comptar amb l'anuència del Rectorat.¹⁴ Devia ser un fort desengany perquè la seva timidesa extrema l'empetitia davant d'un tribunal

¹² Matricula lliure (Expedient, AHN). A Barcelona, va fer encara Llengua aràbiga (1906); Arqueologia, Bibliologia, Numismàtica i Epigrafia (1912) (AUB, ref. 01 3878 EA).

¹³ Segons escriu a Nicolau d'Olwer el 22/08/1908, volia viatjar a la capital aragonesa acompanyat de la mare, amb qui estava molt unit (Carta conservada a la Biblioteca de Montserrat). Carme Tomàs va morir el 24 de gener de 1914.

¹⁴ AUB, ref. 01 3878 EP, expedient professional de Nabot i Tomàs.

d'oposicions. [El seu germà, que ho sabia, l'animava a presentar-s'hi amb confiança:

que te presentes como acabado de salir del cofre, recuerda el adagio *vestiu un bastó y sembrará un baró*; no te fijas en el que dice *el hábito no hace al monje*; hoy se tiene más en cuenta el primero que el segundo incluso en Madrid a pesar de ser catalán].¹⁵

Em dol haver de dir que, entre 1911 i 1932, va signar una vintena de convocatòries a càtedres, la major part de Paleografia, però també de Llengua i Literatura, així com alguna d'Hebreu i d'altres matèries. Cal afegir que a partir de 1927 s'inscriu de manera simultània a les de Llengua i Literatura de batxillerat, i que l'any 1913 havia oposat al cos d'Archiveros y Bibliotecarios. Dubto que es presentés a totes. Tavera diu que el van suspendre set vegades, d'acord amb la xifra que aventurava Carlos Cid. Tant se val. En qualsevol cas, és més rellevant i digne d'atenció que la Universitat de Barcelona confiés any rere any en la seva capacitat per a exercir la docència.

2. *Bibliotecari auxiliar i Guerra Civil (1933-1939)*

Tres dècades després, el seu horari s'havia reduït a dues hores de Paleografia, mentre que el doctor Pere Bohigas i Balaguer, exalumne de Nabot, portava tota la Diplomàtica i la Paleografia restant (curs 1932-1933). Un cop establerta la autonomia universitària, l'estiu del 33, el Patronat de la Universitat Autònoma decideix traslladar i modernitzar la Biblioteca Universitària. Un pas transcendent. Agilitar les consultes i, sobretot sanejar els llibres antics i els manuscrits, amenaçats per plagues d'insectes (Alcolea *et al.* 1993: 51). Bohigas, impulsor decidit de la reforma, assumeix llavors el càrrec de Delegat del Patronat¹⁶ i, tot comptant amb l'experiència arxivística de Nabot, fa que el Patronat el nomeni bibliotecari auxiliar, el 18 d'octubre de 1933. Serviria també per rescabalar-lo del sou migrat que rebia per les classes, ja que comportava una retribució anual de 4000 pessetes. Foren dos anys consagrats a la Biblioteca, tancada al públic. L'estiu de 1935, «deseoso de seguir colaborando en la Facultad», vol tornar a l'interinatge de Paleografia, afegit a la dedicació bibliotecària.¹⁷

¹⁵ Carta del 22/04/1922, la capçalera de la qual diu «Alcalde de Vilanant» (CRAI Biblioteca de Lletres, fons F. Nabot i Tomàs, no catalogat).

¹⁶ Nomenament acordat el 23 de setembre (AUB, ref. 02 2670/2).

¹⁷ Carta al degà de Filosofia i Lletres del 08/06/1935 (AUB, ref. 02 1938/8).

Nabot s'acosta als seixanta-dos anys. És un home solter que s'hostatja a la fonda de Can Culleretes després d'haver viscut una vintena d'anys a la Pensió Las Flores (Rambla de Sant Josep, núm. 14).¹⁸ No havia tingut cap domicili particular a Barcelona. Quan va esclatar la guerra, el juliol de 1936, es disposava a passar uns dies de vacances a Vilanant, com tenia per costum. Així doncs, no hi era quan el Comitè del poble va matar mossèn Pere Tarrats (Borrat i Egea 2001). Gràcies a la seva bonhomia, el vell professor catòlic en sortirà indemne i eludirà la purga que sacsejà la Universitat (Balcells 2013). A més d'haver-li encarregat un curs de Paleografia que no va tenir lloc per la suspensió general de les classes,¹⁹ el van ascendir —de manera sorprenent— a cap administratiu de la Biblioteca, el 29 de desembre.²⁰ La reforma avançava a porta tancada, i ell es trobava a gust entre llibres:

En mi tarea de ordenación de libros, folletos y documentos de la Biblioteca de la Univ[ersidad] de Barcelona, hallo diariamente [...] de grande interés histórico y bibliográfico que la brevedad del tiempo no permite estudiar detenidamente, limitándome a conocerlos y a tomar nota de los que más interés en mí despiertan (Nabot 1937-1938: 24r).

El 21 d'octubre de 1937 escriu a Nicolau d'Olwer, amb qui tenia un tracte amistós:

He descobert un gran bibliòfil: fray Tomás Ripoll, Mestre general que fou dels Dominics, en lo segle XVIIIe. Tinch ja molt recollit de tan il·lustre tarragoní.

En la Biblioteca d'aquesta Universitat he separats tots els llibres bons dels antics convents de Catalunya. Dels fets malbé n'he tretes les portades si'l llibre s'ho val, les dedicatòries, pròlechs, índex, grabats i lletres i vinyetes ornamentals, que guardem en capses arxivador.

Quant vingui a Barcelona, si té uns moments lliures, pugi a la Biblioteca i veurà la reforma feta i els treballs en curs.²¹

¹⁸ Can Culleretes (Quintana, núm. 15) està considerat el restaurant més antic de Barcelona, de finals del segle XVIII. Encara hi havia fonda l'any 1958, quan se'n féu càrrec la família Agut-Manubens, em comunica la propietària Montserrat Agut. Abans de viure a la Rambla, Nabot s'estava en un hostal de la Casa Miralbell, carrer de Santa Anna, núm. 20, 3r, 1a.

¹⁹ «Programa de cursos para el año 1936-1937», AUB, ref. 02 1898/4.

²⁰ Amb un sou de 5000 ptes. Els directors de Seminari cobraven 7000 ptes. i els professors ajudants, 3000.

²¹ Biblioteca de Montserrat, Fons Nicolau d'Olwer.

Havien tornat ja els estudiants i el servei bibliotecari: «Per primera vegada, la Biblioteca de la Universitat es presentava com una biblioteca útil i oberta a tothom, malgrat les circumstàncies de la guerra» (Alcolea *et al.* 1993: 54).

Per aquelles dates, comença Nabot a redactar les set-centes quartilles que conformen els «Papeles particulares del Dr. Nabot Tomás» (Nabot 1937-1938). Són anotacions erudites, d'escasses inflexions personals, una part de les quals s'ocupa del passat i del present de la Biblioteca, objectius i serveis, i l'altra anticipa dos llibres en projecte, el primer dedicat Menéndez Pelayo i el segon a Laverde Ruiz, tot ben amanit amb elogis a Milà, José R. Fernández de Luanco o Josep Coll i Vehí, entre d'altres. Davant d'un present incert, assetjat per la guerra, la cultura li oferia un refugi interior necessari. Impressiona que suspenguí una divagació sobre Milà per posar-hi, en un requadre: «Se oyen grandes cañonazos que retumban sobre la casa» (Nabot 1937-1938: 32v). És l'1 de gener de 1938. Poc després, el 19, el catedràtic jubilat Francesc Barjau i la seva filla perden la vida en un bombardeig aeri (f. 168-170). Un dies més tard, el 17 de març, és l'hel·lenista Lluís Segalà i Estalella qui mor entre les runes de casa seva, a la cruïlla Balmes-Gran Via (f. 622-626). Les mateixes bombes italianes esfondren el sostre del Paranimf i causen danys que obliguen a suspendre les classes. Certament, els habitants de Barcelona tenien els nervis desfets. El 20 de març, Nabot presenta un certificat d'anèmia, edema a les cames i disfunció renal, mirant d'aconseguir «una larga temporada de reposo físico, siendo su deseo para poder atender al cuidado de su salud, trasladarse al pueblo de Lladó (Gerona), en el domicilio de su hermana».²² Se sentia més acompanyat allà dalt. L'hereu Josep Maria, a qui estimava i respectava tant, havia mort el 3 de desembre anterior (Nabot 1937-1938: 301r). Li concediren un mes de llicència, a comptar des del 26 d'abril.²³ No se'n prendria més del compte. Un telegrama del director Ramos Cobos l'adverteix: «Incorpórese Biblioteca antes del sábado. Caso contrario, despedido». [Es reincorpora l'1 de juny del 38, segons el «Llibre d'assistència de personal de la Biblioteca»].²⁴ Hi treballarà sense interrupció

²² Sol·licitud del 20/03/1938, atesa el 26 d'abril. Nabot no apareix ja a la relació de personal actiu signada el dia 25 pel director de la Biblioteca, Manuel Ramos Cobos (AUB, ref. 02 2670/2).

²³ «Con permiso por enfermo», dirà a partir del 28 el «Llibre d'assistència de personal de la Biblioteca» (AUB, ref. 02 5709/4).

²⁴ Consta a la plantilla d'Auxiliars del Servei de Biblioteca del 25 de juny de 1938 (AUB, ref. 02 2670/2).

tot l'estiu i la tardor següent. Eren les darreres setmanes del conflicte. Perduda la batalla de l'Ebre, el curs 38-39 s'estronca poc abans que el capità legionari Víctor F. Martínez prengui la Plaça de Sant Jaume, el 26 de gener de 1939. [El 23 va ser l'últim dia de normalitat al registre de la Biblioteca. A partir del 24, Nabot signarà el «Llibre d'assistència» en solitari. Serà així fins al 8 de febrer, quan tornen els seus companys Jaume Bofill, Rosa Leveroni, Maria Novell, Maria Royo... sota les ordres d'un director nou].

3. *Els darrers anys (1939-1942)*

Com és lògic, Nabot va superar amb facilitat l'expedient de responsabilitats polítiques.²⁵ El Departamento de Información de FET y de las JONS el descriu en aquests termes:

Hombre muy apocado y de profundos sentimientos religiosos; desde luego de derechas. Se encuentra en difícil situación económica a pesar de ser bibliotecario y profesor de la Facultad de Filosofía y Letras, entre ambas cosas reúne un sueldo insignificante (27 d'abril de 1939).

D'altra banda, la Universitat el considera «un funcionario técnico cumplidor de sus obligaciones y subordinado ejemplar digno de elogio», cosa que podem tenir per certa. La declaració de Nabot, el 16 de febrer, es cuida de no inculpar ningú. Quan li demanen «Quien eran los más distinguidos izquierdistas de su departamento y cuanto sepa de la actuación personal de los mismos», ell respon: «No me consta de ninguno en el terreno personal, limitándome siempre al cumplimiento de mi deber y no intervenir ni tratar de otra cosa que de mi labor de la Universidad». L'avalen Antonio de la Torre, vicerector i degà de Filosofia i Lletres,²⁶ i Ferran Valls i Taberner, director de l'Arxiu de la Corona

²⁵ Tribunal Militar Territorial Tercer, expedient 1458, núm. 48900, caixa 2657.

²⁶ L'estima en què el tenia Antonio de la Torre es veu en una carta al Servicio Nacional de Enseñanzas Superior y Media: «En esta Facultad existe un profesor, D. FRANCISCO NABOT Y TOMÁS, buenísima persona, aunque de espíritu apocado, que no ha logrado superar la situación conseguida en 1902 al concedérsele el cargo de Profesor especial de Paleografía con el sueldo anual de mil pesetas [...]. Sobre las mil pesetas ha podido ir sumando las indispensables para vivir por diferentes medios supletorios, últimamente como funcionario de la Biblioteca Universitaria, por nombramiento del Patronato. Ahora, al quedar cesantes todos los nombrados por el Patronato, el Sr. Nabot, ya viejo, vuelve a quedar únicamente con su cargo de profesor especial de Paleografía y su sueldo de mil pesetas anuales. ¿No sería posible mejorar esta dotación hasta

d'Aragó (ACA). El readmeten d'immediat «en el goce de los derechos que puedan corresponderle, sin imposición de sanción». Torna a ser interí de Paleografia, a més d'ocupar la vacant d'Història de la Literatura, i es presentarà encara a oposicions de Llengua i Literatura. L'any 40, per a les universitats d'Oviedo i Sevilla, i el 1941 per a La Laguna i Santiago. D'aquest darrer any és l'anècdota que recull Carlos Cid:

A última hora no se presentó a examen porque no dominaba perfectamente siete puntos; sus compañeros le dijeron, extrañados: «¿por qué no prueba usted suerte? no va a tener la desgracia de que le toque lo que tiene flojo», a lo que respondió: «eso es lo que me preocupa, porque si salgo bien engaño al tribunal y perjudico a los que lo sepan todo». Y se retiró.

Va atendre les seves classes fins a l'abril de 1942. Intervingut el dia 15 d'una oclusió intestinal, a la Clínica del Dr. Breton (Muntaner, núm. 474), mor l'endemà, als 67 anys.

[Resta per aclarir un succés important. Una ordre ministerial del 16 de març de 1942 va fer portar a l'ACA la documentació monàstica de la Biblioteca Universitària. Llavors es va trobar a faltar una de les vuit carpetes de l'antic monestir benedictí de Sant Benet de Bages, la que contenia dos-cents dos pergamins del segle X:

Sort que Ramon d'Abadal els havia fet transcriure i havia dipositat les còpies a la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans, per tal de poder-los integrar a la Catalunya carolíngia [...]. Segons la informació facilitada pels professors Anscari M. Mundó i Josep M. Font, la pèrdua d'aquests pergamins sembla que és imputable a un professor auxiliar de Paleografia, Francesc Nabot, que els feia servir per a les pràctiques dels seus alumnes (Ordeig 1999: 41 i 42, n. 112).

Mundó afirmava que el lot de Sant Benet «servia per a les pràctiques de paleografia de l'auxiliar Francesc Nabot fins a la guerra civil de 1936» (Ordeig 1999: 8), la qual cosa no prova ni significa res per si mateixa. Frederic Udina s'havia limitat a dir: «Faltan los correspondientes al siglo X, que ya no ingresaron cuando fueron traídos de la Biblioteca Universitaria y se han extraviado» (1954-1955: 416). Recordem-ho: «técnico cumplidor de sus obligaciones». I com es conjuga això amb el rum-rum de presumpta negligència? Posats a espe-

una cantidad decorosa?» (AUB, ref. 02 1938/5). La resposta fou afirmativa. Com a funcionari auxiliar de Biblioteca havia arribat a cobrar sis mil pessetes, l'any 1938.

cular, la Biblioteca venia d'un llarg procés d'obres i reformes. «Los libros anti-guos no están todavía catalogados. Lo que presentan corresponde a lo que tenían en sus respectivas bibliotecas conventuales» (Nabot 1937-1938: 68v). I en acabat, el desgavell, la victòria franquista i la fosca postguerra. Res més fàcil que donar les culpes a un difunt, si la pèrdua es va descobrir quan era mort. Subscric, en suma, el parer de Joan Salvadó: «S'haurien d'investigar a fons les circumstàncies que envolten aquesta pèrdua tan important i escandalosa, imputada sense prou fonament a Francesc d'A. Nabot i Tomàs» (2012: 11, n. 4)].

4. *Catolicisme ultrancer?*

Exceptuant *Los Cartularios de las Catedrales y los Monasterios de España* (Nabot 1924a) i els programes de cursos, els escrits de Nabot se centren en la matèria religiosa. Sobretot, en l'apologia de la premsa catòlica. Ja he dit que havia participat en trobades confessionals, com ara el Congrés Científic Internacional de Catòlics (Munic, 1900); el VI Congrés Catòlic (Santiago de Compostela, 1902); el IV Congrés Marià (Saragossa, 1908); el II Congrés de les Congregacions Marianes de l'Antiga Corona d'Aragó (Ciutat de Palma, 1909) o l'Apologètic de Balma (Vic, 1910). També era membre de l'Obra de Buenas Lecturas, fundada l'any 1890 a fi de fomentar les de «carácter moral recreativo», i va pertànyer a la Junta parroquial que presidia el rector de Santa Anna, Josep Ildefons Gatell, enemic declarat de l'integrisme.²⁷ El *Repertorio de Buenas Lecturas* recull alguna conferència seva en el marc d'aquella associació.

L'article de Susanna Tavera ens dibuixa un ultrancer aferriat:

En ple segle XX, adoptà actituds tomistes, gairebé pre-renaixentistes i defensà amb combativitat extrema les seves conviccions religioses. [...]

En efecte, no és agosarat considerar a Nabot i Tomàs com a un exponent força representatiu del catolicisme ultrancer i integrista català (1990: 11-13).

Ho trobo una mica desproporcionat i en conseqüència, inexacte. Ell s'arreglaria sempre amb les directrius oficials de l'Església. Ni més ni menys. No se n'aparta gens quan demana més premsa catòlica, en contraposició a la

²⁷ Historiador de les persecucions contra l'Església, Mn. Gatell i Domènech (1834-1818) s'alineava escrupolosament amb el Vaticà: «Aparte la autoridad doctrinal hay las direcciones pontificias en el orden político, en el orden social, en el ejercicio del celo, de la propaganda, de la defensa de los derechos de la Iglesia» (*El papado*, Barcelona, Editorial Barcelonesa, 1924, p. 39).

premsa liberal. Hem de judicar-ho, com és lògic, dins la seva contemporaneïtat. També va elogiar l'obra de Torras i Bages. Un altre apòlogista de la premsa catòlica havia estat Antolín López Peláez (1866-1918), bisbe de Jaca i arquebisbe de Tarragona, a qui Nabot dedica rius de tinta encomiàstica. Una veneració sense límits. El Dr. López Peláez, acadèmic de la Llengua espanyola i de la Història, un home del Bierzo que s'expressava en català i que volia ser enterrat a Tarragona, fou amic d'Emilia Pardo Bazán i de l'anticlerical Pérez Galdós (Martin-Retortillo 2014). Poc devien estimar-lo els ultrancers.

El 15 de juny de 1904 tingué lloc la primera Asamblea Nacional de la Buena Prensa, a Sevilla. Vint anys després, l'assemblea de Toledo recupera el terme premsa catòlica, més assenyat i precís, i que era així mateix el preferit de Nabot:

En primer lugar él, en plena euforia de la «buena prensa», prefería seguir utilizando la denominación de prensa católica. En segundo, se refería a la necesidad de una prensa popular y eminentemente social, desde luego que fuera católica, pero «siempre muy popular», lejos de esos periódicos cargados de textos teológicos, filosóficos y piadosos, ininteligibles la mayoría de ellos para los trabajadores. Esa sería la línea que se impondría en los años siguientes, buscando incrementar la incidencia en amplios sectores sociales (Sánchez 2005: 61).

Això sí, certament, tant els seus opuscles com els articles que anava publicant tant a *La Lectura Dominical*, que era l'òrgan oficial de l'Apostolat de la premsa, com a *El Correo Catalán* i *La Hormiga de Oro*, entre altres mitjans, adopten una retòrica estrident:

León XIII, llamado el *Apóstol de la prensa*, por lo mucho que la elogia y recomienda, ha dado siempre señaladas muestras de paternal aprecio á los periodistas y escritores católicos [...]. Ánimo, obreros infatigables de la inteligencia: vosotros, escritores católicos, que habéis recibido singular galardón de Dios, entendimiento vasto y despejado, corazón recto y puro, prudencia en el hablar, tacto y habilidad en el obrar, maestría en escribir y fuerza para resistir las adversidades y soportar las amarguras y contratiempos, recordad siempre aquellas valientes palabras que pronunció un día el gran caudillo de Israel: *Confortamini et estote robusti et praeliate praelia Domin*²⁸ (Nabot 1900: 775).

Per desgràcia, els fets de la Setmana Tràgica, com més endavant els de la Guerra Civil, venien per corroborar la tesi de la persecució: «¡Católicos! No es posible que sigamos como antes; los estallidos horribos que nos han aturcido,

²⁸ Josuè, contra els amorreus: «Sigueu fermes i valents i lluiteu la batalla del Senyor» (Js 10:25).

no puede consentirse se repitan de nuevo» (Nabot 1909: 706). [A Lluís Nicolau d'Olwer, ministre del Govern provisional de la Segona República, li demanarà en un altre moment d'incertesa política:

Fassi tot lo que pugui, desde sos elevats setials de Ministre i de Diputat, per que l'Església Catòlica y el clero secular y regular no siguin oprimits ni perseguits, ni exiliats. Li volia demanar una cosa per a mi referent a l'Universitat, però lo dit es lo preferent. Si per cas será un altre dia].²⁹

Malgrat el seu acusat clericalisme, Nabot no deixa de ser un neotomista conservador decidit a defensar la projecció social de la seva fe.

5. *Col·lector de cançons populars*

Un cop perfilat l'home, arribem a la part específica d'aquesta Trobada, la que pertoca al col·lector, sobre la qual tenim una informació ben exigua. A Can Nabot de Vilanant, on s'han conservat records de l'oncle Francisquet — fotografies, impresos, cartes, etc.—, no hi ha res del seu recull. Ni apunts de camp ni comentaris que expliquin les circumstàncies d'aquella iniciativa. Què l'hauria impulsat a recollir textos populars? Pel que acabem de veure, no era folklorista ni excursionista, i no militava als rengles del nacionalisme. Escrivia en castellà, fins i tot les cartes familiars. Consideraria encara el Romancer com a objecte d'antiquari? O és que admirava el *Romancerillo* de Milà i Fontanals? [En una nota personal, elogia l'obra folklòrica d'Aguiló, Milà, Menéndez Pidal i Carreras i Artau, entre d'altres, i es mostra partidari d'establir un *Arxiu Folklòric de Catalunya en el si de la Biblioteca Universitària: «El Folklore de Cataluña, junto al Folklore de otros países, sería la admiración de propios y extraños y una biblia de sabiduría popular» (Nabot 1937-1938: 427)].

No consta que Nabot i Menéndez Pidal sostinguessin correspondència a l'entorn del Romancer. [Sí que s'havien escrit per altres motius. Per exemple, el juny de 1920, Pidal signa la resposta de la Junta de Ampliación de Estudios desfavorable a la beca que volia Nabot per anar a París, a estudiar els cartularis i altres documents espanyols antics. El segon assumpte són les oposicions. En una carta del 22 de febrer de 1916 llegim: «Con agradecimiento recibo el pésame que me envía Vd. con motivo de la muerte de mi hermano Juan. Hoy ya puedo manifestar a Vd. que las oposiciones suyas comenzarán en los primeros

²⁹ Carta del 12/10/1931, Fons Ll. Nicolau d'Olwer, Biblioteca de Montserrat.

días de Marzo»].³⁰ L'any 1925, Nabot aspirava a les places de Múrcia o de La Laguna, en un tribunal únic de Llengua i Literatura que presidia don Ramón.³¹ Sigui com sigui, l'ocasió més avinent per haver conversat tots dos sobre el Romancer fou la conferència de Pidal al Paranimf de la Universitat de Barcelona, el 9 de maig de 1933. És força probable que, arran d'aquell acte, Nabot decidís aportar el seu recull a l'arxiu de Chamartín.

Diego Catalán sabia que «su incorporación al Archivo, iniciada en la peregriación por Jimena Menéndez Pidal no se completó hasta después de la Guerra Civil» (2001: 154, n. 82). En aquell temps no disposaven de fotocòpies. Seguint el seu costum, don Ramón i Jimena van desmembrar la col·lecció catalana per tal d'arxivar cada romanç a la carpeta corresponent. Llàstima que s'optés per un mètode tan expeditiu. Hauria estat millor mecanografiar el que convingués perquè, en disgregar-se els fulls, es va fer malbé el coneixement associat a l'ordre dels documents i es va propiciar la pèrdua d'una part dels materials. Caldria regirar a fons l'Archivo Menéndez Pidal per saber què n'ha quedat, al capdavant. Quin volum tindria l'arreplega? «Fin del cuaderno 13 de cantares», indicava Nabot al marge d'una *Delgadina*. Enumero tot seguit els títols que vaig poder catalogar temps enrere, quan el Romancer era l'objecte exclusiu del meu treball.

Ja es veu per la cal·ligrafia que són còpies en net. Les dades de què disposem situen el treball de camp entre 1905 i 1910, des de l'Alt Empordà a la província de Tarragona. També hi ha molta transcripció de font impresa (Catalán 2001: 153-154).

[Nabot guardava tota mena de papers, i com que és evident que no podia amuntegar-los a l'espai reduït d'una fonda, on vivia, devia disposar d'un racó a la Facultat. Si no s'ho havia endut tot el drapaire, potser, i amb un xic de fortuna, els apunts de recerca que cercàvem a Vilanant serien a la Biblioteca universitària. És el que vaig pensar quan vaig veure al catàleg el ms. 2043, «Papeles particulares del Dr. Nabot Tomás». Érem a l'octubre de 2014, i s'acostava la cita de Banyoles. Aleshores la bibliotecària de Reserva Neus Verger va tenir la gentilesa de confirmar-me que, en efecte, els calaixos de Nabot i Tomàs havien anat a raure al dipòsit. Un fons gruixut pendent de processar i per tant, fora de consulta. Mesos més tard, el bibliotecari Manuel Coines em notificava que «les

³⁰ Cartes trobades entre els arxivadors no catalogats de Nabot, un material profús i inexplorat que caldrà estudiar amb paciència.

³¹ La càtedra de Múrcia la guanyà el poeta Jorge Guillén, i la de La Laguna, Ángel Valbuena Prat (*Gazeta de Madrid*, 24/12/1925).

prioritats establertes en la nostra feina no inclouen ara mateix el treballar amb aquest fons», cosa justificable i fàcil d'entendre, i em brindava l'opció d'exposar-ho a la direcció del CRAI (Centre de Recursos per a l'Aprenentatge i la Investigació). I aquí he de remarcar molt especialment l'atenció del seu director, Josep Turiel i Díez. Amb un esforç generós, d'una professionalitat exquisida, el Sr. Turiel s'ha encarregat ell mateix d'endregar les caixes empolsinades de Nabot, i gràcies a aquesta actuació, de la qual vull deixar constància, he pogut disposar d'una primera aproximació al material, just a la vora de cloure aquestes ratlles, el 22 d'abril de 2015. Revisada una mínima part del Fons Nabot, he trobat almenys una llibreta que conté apunts folklòrics de la seva informadora Teresa Ricart... Anem per bon camí].

Si bé és cert que la història de l'etnopoètica la determinen els col·lectors i els estudiosos de primera categoria, no és menys cert que l'arrodoneix una munió de figures secundàries. L'empordanès Francesc Nabot i Tomàs és un d'aquells col·lectors de rares circumstàncies. Una tessel·la petita, però necessària en el mosaic de la recol·lecció.

LLISTAT DE ROMANÇOS

A) Textos ubicats (COMARCA; Població; informador/a: *Títol*)

ALT EMPORDÀ

- 01-03. Avinyonet de Puigventós; Francesc Serra: *Don Lluís de Montalbà; La falsa promesa; La infanticida*
- 04-05. Tapis (Maçanet de Cabrenys); Francesc Guisset: *La carta de navegar; La morta*
- 06. Sant Julià dels Torts; Enrica Bos: *Miracle de St. Jaume de Galícia*
- 07. Vilanant; Anna Serra: *Don Lluís de Montalbà*

BAIX EMPORDÀ

- 08-09. Púbol (la Pera); Sebastià Martí: *La dama d'Aragó; L'Escriveta*

GARROTXA (Recollit a Girona, Casa de la Caritat)

- 10. Sant Feliu de Pallerols; Vicenç Picart i Barcó: *Els dos germans*

GIRONÈS

- 11-12. Canet d'Adri; Joan Fuster: *El fill jugador i el diable; La cançó del lladre*

LA SELVA

13. Anglès; Anna Piramont: *Per les escales del Cel*

VALLÈS ORIENTAL

14. Granollers; Filomena Soler: *La Verge i el cec*

BARCELONÈS

15-17. St. Andreu de Palomar (Barcelona); Teresa Ricart: *El fals testimoni; Sant Francesc de Borja; Sois de santidad dechado*

TARRAGONÈS

18-21. Tarragona; Maria Soler: *Delgadina; El lladre sacríleg; Maria camí del Calvari; Maria Enrica*

B) Sense ubicar:

- 22. *Dida, La*
- 23. *Dos germans, Els*
- 24. *Estudiants de Tolosa, Els*
- 25. *Fals testimoni, El*
- 26. *Fugida a Egipte*
- 27. *Lladre sacríleg*
- 28. *Per les escales del Cel*
- 29. *Presó de Lleida, La*
- 30. *Rei mariner, El*
- 31. *Santa Caterina*
- 32. *Sileta, La*
- 33. *Sortida a missa, La*

ALGUNS ESCRITS DE FRANCESC NABOT I TOMÀS

1900: «La prensa católica», *La Lectura Dominical*, a. 7, núm. 362 (9 de desembre de 1900), p. 774-775.

1908: «La persecución religiosa», *La Hormiga de Oro [LHdO]*, a. 25, núm. 38 (19 de setembre de 1908), p. 594-596.

1909: «Vida nueva», *LHdO*, a. 26, núm. 44 (6 de novembre de 1909), p. 706-707.

1910: «La acción católica en los penales», *LHdO*, a. 27, núm. 10 (5 de març de 1910), p. 146.

1912a: *La Bandera de la buena prensa. Conferencia leída en la sesión de la Obra de Buenas Lecturas, celebrada el 1.º de Febrero último y publicada en el Repertorio del mes de Marzo*, Barcelona, Impr. Editorial Barcelonesa, 25 p.

1912b: *Los libros de Menéndez Pelayo y la prensa católica*, Barcelona, Impr. Editorial Barcelonesa, 31 p.

1913: *Los periódicos en la sociedad*, Barcelona, Librería de La Hormiga de Oro, 32 p.

- 1914: *La prensa en las fábricas*, Barcelona, Impr. Editorial Barcelonesa, 20 p.
- 1915: «Eduquemos constantemente», *LHdO*, a. 32, núm. 36 (4 de setembre de 1915), p. 562.
- 1917: *Difundamos la prensa católica*, Barcelona, Impr. Editorial Barcelonesa, 10 p.
- 1923: *El Rdm. Sr. Arzobispo Antolín López Peláez y la buena prensa*, Barcelona, Academia Calasancia, 8 p.
- 1924a: *Los Cartularios de las Catedrales y Monasterios de España en la Edad Media*, Barcelona, Impr. de Ángel Ortega, 50 p.
- 1924b: *Pensamiento sobre la brevedad de la vida y la muerte del Rdm. Arzobispo Dr. López Peláez*, Barcelona, Academia Calasancia, 15 p.
- 1929: «El Dr. Laverde Ruiz amigo y admirador de D. Manuel Milá y Fontanals», *Correo de Tortosa*, a. 8, núm. 2444 (20 de març de 1929), p. 1.
- 1931a: «Figuras de la Iglesia contemporánea. El Ilmo. Sr. Dr. Torras y Bages y el Excmo. Sr. D. Antolín López Peláez», *LHdO*, a. 48, núm. 9 (26 de febrer de 1931), p. 136.
- 1931b: «Su Santidad Pío XI, maestro y guía de investigadores en la Biblioteca Ambrosiana de Milán y en la del Vaticano», *LHdO*, a. 48, núm. 12 (19 de març de 1931), p. 184-186.
- 1937-1938: «Papeles particulares del Dr. Nabor Tomás. 1937 (Diciembre) -1838 (Abril). Especie de diario con indicaciones de fechas, horas y lugares de trabajo», CRAI Biblioteca de Lletres de la UB, ms. 2043.
- 1941a: *Programa de Paleografía y Diplomática*, Barcelona, Universitat de Barcelona.
- 1941b: *Sumario de la biografía del Dr. D. Marcelino Menéndez Pelayo, seguido del Programa de su Curso de Doctorado en la asignatura de Historia crítica de la literatura española, de la Facultad de Filosofía y Letras, en la Universidad Central (año académico 1894-1895), referente a la Prosa literaria de la Edad Media, en parte profesado en la cátedra de Literatura Española (curso superior) de la Universidad de Barcelona, por su antiguo discípulo, Francisco Nabot i Tomás, profesor auxiliar, encargado de dicha asignatura*, Barcelona, Universitat de Barcelona.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALCOLEA, S.; LAMARCA, D. *et al.* (1993): *La Biblioteca de la Universitat de Barcelona*, Barcelona, Universitat de Barcelona.
- BALCELLS, A. (2013): *La Universitat de Barcelona i el Parlament de Catalunya durant la Guerra Civil de 1936*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- BORRAT, P.; EGEA, A. (2001): *Vilanant*, Girona, Quaderns de la Revista de Girona, núm. 92, Diputació de Girona/Caixa de Girona.
- CATALÁN, D. (2001): *El Archivo del Romancero, patrimonio de la Humanidad. Historia documentada de un siglo de Historia*, 2 vols., Madrid, Fundación Ramón Menéndez Pidal-Seminario Menéndez Pidal de la Universidad Complutense de Madrid.
- CID, C. (1942): «Los que mueren. El profesor Francisco Nabot y Tomás», *El Correo Catalán* (3 de maig de 1942), p. 3.

- GOMÀ, F. (1988): «Records de la meva vida universitària», *Anuari de la Societat Catalana de Filosofia*, 2 (1988), p. 63-77.
- GRACIA, F.; FULLOLA, J. M., et al. (2002): *58 anys i 7 dies. Correspondència de Pere Bosch Gimpera a Lluís Pericot (1919-1974)*, Barcelona, Universitat de Barcelona.
- MARTÍN-RETORTILLO, J. (2014): «El obispo de Jaca amigo de Galdós», *Diario del Alto Aragón* (10 d'agost de 2014), p. 62.
- MENÉNDEZ PELAYO, M. (1989): *Epistolario. Vol. XIX. Enero 1907 - Noviembre 1908*, Manuel REVUELTA (ed.), Madrid, Fundación Universitaria Española.
- ORDEIG, R. (1999): *Catalunya Carolíngia. Volum IV. Els comtats d'Osona i Manresa*, 1a. part, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- PALOMEQUE, A. (1982): *Aportación al estudio de la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Barcelona en el primer decenio del siglo XX*, Barcelona, Universitat de Barcelona.
- REBÉS, S. (2014): «Els materials catalans de Menéndez Pidal i altres qüestions referents a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya», Conferència per a la Jornada sobre l'Obra del Cançoner, 18 de juny de 2014 <http://universpatxot.diba.cat/sites/universpatxot.diba.cat/files/ponencia_sr.pdf> [consulta: juny 2015].
- SALVADÓ, J. (2012): «El monestir benedictí de Sant Benet de Bages. Fons documental: identificació i estudi. Segles X-XI», Tesi doctoral, Universitat de Lleida, 2012 <<http://hdl.handle.net/10803/95946>> [consulta: març 2015].
- SÁNCHEZ, I. (2005): «El pan de los fuertes. La “Buena Prensa” en España», dins Alfonso BOTTI et al. (ed.), *Clericalismo y asociacionismo católico en España: de la Restauración a la Transición. Un siglo entre el palio y el consiliario*, Cuenca, Universidad de Castilla-La Mancha, 2005, p. 51-105.
- TAVERA, S. (1990): «Francesc Nabot i Tomàs o un exemple de catolicisme ultrancer com a teoria de la “bona premsa”», *Annals del Periodisme Català*, 16 (1990), p. 9-33.
- T[OLSADA], F. (1942): «In Memoriam. D. Francisco Nabot Tomás», *Alerta*, 2 (maig de 1942), p. 17.
- UDINA, F. (1957-1958): «Los fondos benedictinos custodiados en el Archivo de la Corona de Aragón», *Analecta Montserratensia*, 8 (1954-1855), p. 399-420.

Can Nabot (Vilantant, Alt Empordà)

El jove Francesc Nabot i Tomàs

La Hormiga de Oro. Nabot és el quart per l'esquerra

Universitat de Barcelona. Nabot, a la dreta dels seus companys

Ans Serra 22 años

Vilanant
(Gerona)
1905

a. id. F. J. Figueras

Cot: F^{co} Nabot y Tomás

M^a n'han dat per penitència.

M^a n'han dat per penitència
tres horas de passa' el mar :
ab la fastió que'l pasaba
amb dugas lo he pasat.
jo me'n vaig casa el meu tío^u
allí unt jo solia anar:
no'm diriau el meu tío^u
el meu pare quina en fa' ?
el teu pare es prés dels moròs
prés dels moròs n'est temps ha.
no'm diriau la meu tia
la meu mare quina en fa' ?
la teu mare n'est murteta
enterradeta temps ha.
no'm diriau la meu tia
la meu amor(t) quina en fa' ?
la teva amor(t) l'han casada,
casadeta n'est temps ha
no'm diriau la meu tia
y a n'a quin carré s'esta' ?
no'm diriau la meu tia
a'un balconet que hi ha ?

Versión de VILANANT (Gerona) recogida en 1905 por Francisco Nabot y Tomás.

Làmina del *Romancero Tradicional*, vol.III (1969), p. 25